

TÓTH Barbara*
A kollektív igényérvényesítés, mint új eljárásjogi jogintézmény
alkalmazhatósága környezet védelmében**

A class action a méltányosság találmányának tekinthető, ugyanis a class action megszületését az a gyakorlati szükségesség előzte meg, mely szerint nélkülözhetetlen egy olyan eljárásjogi eszköz, mely segítségével a nagyszámú peres felekből álló, közös érdekeltségű csoportok nem lesznek megakadályozva abban, hogy méltányos jogait érvényesíthessék.¹

1. Bevezetés

Az egészséges környezethez való jog alapjogként érvényesül, így alkalmazandó rá a szükségességi-arányossági teszt. Az Alkotmánybíróság a jogot a 18/1994. (V. 20.) AB határozatában értelmezte máig irányadóan. Ennek rendelkező részében kimondta, hogy az egészséges környezethez való jog azt a kötelezettséget is magában foglalja, hogy az állam a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti. Az Alaptörvény alkotmányi szintre emeli azt a szabályt, amely szerint a környezeti károkozás esetén a károkozót helyreállítási kötelezettség terheli, amely a szennyező fizet elvének megjelenése. Az elv összekapcsolható az Alaptörvény P) cikkében kifejtettekkel is, amely által a jogalkotó itt már a környezet megóvásának egyes konkrét kötelezettségeit is megfogalmazza, amely mindenki számára kötelező. Szintén ugyanez a határozat mutatott rá arra is, hogy a környezeti károk megtérítésének a kötelezettsége a tulajdonvédelem szabályaiból is fakad, de az egészséges környezethez való jog szoros összefüggésben áll az élethez való joggal is. A jog érvényre juttatását az állam többirányú intézkedéssel is biztosítja, így a környezetvédelmi szabályok megalkotásával, vagy az alapvető jogok biztosának jövő nemzedékek védelmét szolgáló helyettesével.²

A környezetben okozott károk esetén tipikus, hogy az egyéni kárigények (relatív) alacsonyak, ám összességükben igen jelentősek. Csekély jelentőségű követelések esetén, azaz amikor a perlekedésből várható előnyök nem haladják meg az azzal járó várható hátrányokat, költségeket, nem biztos, hogy a pereskedés hasznos megoldást jelent,³ így ha a károsultaknak egyenként kellene az igényeiket érvényesíteni,

* dr. jur., egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék, e-mail: toth.barbara90@gmail.com

** *A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.*

¹ Montgomery Ward & Co. v. Langer, 168 F. 2d 182, 187 (8th Cir. 1948).

² Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez, XXI. cikk, Wolters-Kluwer, in: <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1100425.ATV/> (2017.10.10)

³ Bencsik Klaudia: A class action eredete és kialakulása a polgári perjogi kodifikáció tükrében, in: http://epa.oszk.hu/02600/02687/00006/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2014_654-663.pdf (2017.11.15.) 2014. 655. és Mariolina Eliantonio: Collective Redress in Environmental

az valószínűleg csökkentené a hatékony igényérvényesítést. A kollektív igényérvényesítés révén azonban a felpereseknek nem kell lemondania a jogi képviselő lehetőségéről, növelve ezzel a pernyertesség valószínűségét is, továbbá az alperes jövőbeni magatartására is kedvező hatással lehet, nevezetesen elrettentí őt a jövőbeni jogsértésektől. A feleken kívül az igazságszolgáltatás számára is csak előnyökkel jár: a bíróságok munkaterhe csökken, csökkennek az adminisztratív költségek és az ítélkezési gyakorlat is egységesebb lesz általa.⁴

A kollektív igényérvényesítés meghonosítása a magyar jogban nem újkeletű gondolat, ám csak az új polgári perrendtartás megalkotásával sikerül elérni ezt az Európában is egyre nagyobb jelentőséggel bíró igényérvényesítési módot.⁵ Tanulmányomban először a kollektív igényérvényesítés két alaptípusát, az opt-in ill. az opt-out modellt ismertetem. A második részében a 2018. január 1-től hatályos szabályokat, melyeket az új Pp. vezet be a magyar jogba, végül pedig azokat a környezetjogi pereket, ahol a két új igényérvényesítési mód alkalmazható.

2. A kollektív igényérvényesítés (alap)típusai – az opt-in és az opt-out rendszer bemutatása

Azért is szükséges kitérnünk a létező rendszerek ismertetésére, hiszen igaz, hogy valamennyi csoportos perlési modellnek az amerikai class action tekinthető a kiindulópontjának,⁶ azonban az amerikai rendszer egyetlen másik országban sem létezik tiszta formájában, és Európában csak különböző hibrid változataival találkozhatunk, emiatt nem is beszélhetünk egységes szabályokról a témával kapcsolatban.⁷ Csupán olyan szempontokat tudunk megkülönböztetni, ami alapján csoportosítani tudjuk az egyes modelleket.⁸

Számunkra a legjelentősebb csoportosítási szempont a perlésben való részvétel, mely alapján három modellt tudunk megkülönböztetni: opt-in, opt-out és vegyes rendszerek, melyek az előző kettő elemeit vegyítik különböző mértékben. Míg az előbbi a részvétel kinyilvánításán alapul, addig az utóbbi eleve a csoport, osztály tagjainak tekinti azokat, akik az osztály pontosan körülhatárolt megfogalmazásának megfelelnek, ők aktivitásukat akkor kell, hogy kifejtésék, ha nem szeretnének az osztályban maradni.

Matters in the EU: A Role Model or a 'Problem Child?', In: *Legal Issues of Economic Integration* 2014/3, 257-259.

⁴ Bencsik 2014, 655-656. és Harsági Viktória: A kollektív igényérvényesítés fejlesztési lehetőségei, *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2015/2, 217-218.

⁵ Ld. A Bizottság 2013/396/EU ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről.

⁶ Ld. Bencsik 2014, 658-660.; Harsági 2015, 220-223. és Dave Roos: *How Class Action Lawsuits Work*, in: <https://money.howstuffworks.com/class-action-lawsuits1.htm> (2017.10.31.)

⁷ Ld. Harsági: A modellválasztás dilemmái a kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásánál, *Eljárásjogi Szemle*, 2016/1, 25-26.

⁸ Ld. részletesen Bencsik 2014, 657-658.

2.1. Az opt-out rendszer

Az opt-out modelleket nevezik még public enforcementnek, vagy magyar fordításban közérdekű pernek is. Ez a lehetőség sokkal hatékonyabbnak bizonyul a jogsértések megszüntetése, ill. megelőzése iránti pereknél, mint a kártérítés területén. Általában aktív bírói pervezetéssel társul. Lényege, hogy az eljárást egy a jogszabályok által felhatalmazott személy vagy szervezet kezdeményezi a csoport tagjainak nevében, azok kifejezett hozzájárulása nélkül, és a perben hozott ítélet jogereje a jól körülhatárolható csoport tagjaira azok perbenállása nélkül, automatikusan kiterjed. Az eljárás kezdeményezésének jogát sok esetben non-profitszervezetek, egyesületek gyakorolják, egyes országokban érdekvédelmi szervezetek, kamarák, az ügyész, a skandináv országokban a fogyasztói ombudsman. Céljuk a törvényben meghatározott érdekek érvényre juttatása, nem pedig elsősorban a tagok jogainak érvényesítése.⁹

Az opt-out modellt radikálisabbnak tekinthető, így kevés európai államban nyert teret, és ezekben az országokban is korlátozzák a hatályát. A kritikusok többnyire azt sérelmezik, hogy ha az osztálytag nem kap megfelelő tájékoztatást a megindult eljárásról, és emiatt nem él az opt-out lehetőségével, abban az esetben az inaktivitást úgy tekintik, mint hozzájárulást ahhoz, hogy a reprezentatív felperes által képviseltessenek, ez pedig sértheti a meghallgatáshoz való jogát és a rendelkezési jogát.¹⁰ A jogirodalom hangsúlyozza, hogy az egyéneknek meg kell, hogy legyen a lehetőségük annak eldöntésére, részt akarnak-e venni az eljárásban, ami kihat az anyagi jogaikra, érinti perbeli képviseletüket, ugyanis ezek a kérdések alkotmányossági és a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó problémákat vethetnek fel.¹¹ Mások szerint ezt éppen a kilépés lehetősége biztosítja.¹² Legnagyobb előnye viszont, hogy az igazságszolgáltatáshoz ez a módszer nyújtja a legjobb hozzáférést, továbbá, hogy a követelések összértéke megállapítható, az egyes károsultak közötti elosztása világos.¹³

2.2. Az opt-in rendszer

Ebben a modellben a felperesek személyükben ismertek, azonosítottak. Ennek ellenére a társult per lényege, hogy nem a felperesek egyedi igényeinek összességét (mindegyikét), hanem egyetlen, tipikus igényt, azaz egy érvényesített jogot és egy hozzá tartozó tényalapot bírál el a bíróság. A társult per másik hatékonysági előnye abból származik, hogy a jogosultak ugyan mindannyian felperesek a perben, de perbeli jogokat egyedileg, külön-külön nem gyakorolhatnak. Ebből következően viszont a társult per másik fontos szabályozási tárgya annak meghatározása, hogy a csoport nevében ki jár el, illetve a csoport befolyásolhatja-e a pervitelt.

⁹ Harsági 2016, 26-27.

¹⁰ Harsági 2015, 219.

¹¹ Harsági 2015, 225-226.

¹² Nagy Csongor István: The European Collective Redress Debate After The European Commission's Recommendation – One Step Forward, Two Steps Back?, *Maastricht Journal Of European And Comparative Law* 2015/4, 537.

¹³ Harsági 2016, 29.

Az opt-in modellnek számos előnye van, pl. az osztálytagok személyének biztossága, hogy a felek szabad akaratukból csatlakoznak a csoporthoz. Hátránya viszont pont ebből adódik, sikerül-e elérni a megfelelő részvételi arányt.¹⁴

3. Kollektív igényérvényesítés az új Pp.-ben

A kollektív igényérvényesítés bevezetése a magyar polgári perjogba nem újkeletű gondolat, hiszen már a 2010-es T/11332. törvényjavaslat is indítványozta a csoportos keresetindítás bevezetését, e javaslat azonban mégsem vált a magyar polgári eljárásjog részévé.¹⁵ A jogintézmény meghonosodására az új polgári perrendtartás kodifikációja révén került sor. A Kormány a polgári perjogi kodifikációról 1267/2013. (V.17.) Korm. határozatban döntött a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény átfogó korszerűsítéséről. A kormányhatározat szerint a felülvizsgálat célja egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő polgári perjogi törvénykönyv megalkotása, amely biztosítja az anyagi jogok hatékony érvényesítését, és amely a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodva áttekinthetően, koherensen, a technika vívmányaira is figyelemmel szabályozza a perjogi viszonyokat, megkönnyítve ezzel a jogkereső állampolgárok és a szakmai közönség helyzetét. Hosszas előkészítő munkálatokat követően az új polgári perrendtartásról szóló törvény 2016. november 22. napján elfogadásra került, és a kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos két pertípus, a közérdekből indított per és a társult per, a 2016. évi CXXX. törvény nyolcadik részében kaptak helyet.

A jelenleg hatályos magyar perjog csak az *actio popularis* intézményét ismeri. A közérdekű per fogalmát Gelencsér úgy határozta meg, hogy a közérdekű kereset a magánjogi jogvitákban érdekelt felek között megbomlott egyensúly kiegyenlítését és a hatékonyabb jogvédelmi hatás elérést célzó, minden esetben jogszabály által feljogosított szervezet által alkalmazható, köz- vagy közösségi érdek elősegítése céljából biztosított jogvédelmi eszköz, melynek sikeres érvényesítése esetén, valamennyi perben nem álló, de érdekelt (materális) félre kiterjedő hatályú döntést eredményez.¹⁶ A külön jogszabályban meghatározott keresetindítási jog alkotmányos alapja a közérdek, vagy az, hogy ezekben az eljárásokban az erre feljogosított szerv olyan mások általi jogvédelmet nem kezdeményezhető magánjogi érdeket érvényesít, amely igényérvényesítés éppen az egyéb érdekvédelem akadályá vagy nehézsége folytán válik közérdekűvé.¹⁷

¹⁴ Harsági 2016, 29.

¹⁵ Bencsik 2014, 654.

¹⁶ Gelencsér Dániel: Közérdekű igényérvényesítés Magyarországon I. – a gyakorlat tükrében, *Eljárásjogi Szemle*, 2016/3. 32.

¹⁷ Gelencsér 2016. 32.

3.1. A közérdekből indított perek

A közérdekből indított perekre vonatkozó szabályokat akkor kell alkalmazni, ha a közérdek védelme érdekében perindításra felhatalmazást adó törvény¹⁸ úgy rendelkezik, hogy az ilyen közérdekből indított pert e szabályok szerint kell lefolytatni.¹⁹ A jelenlegi közérdekű perindítási felhatalmazások sokrétűek, számos jogterületre kiterjedőek, jogalkotási szempontból egységes definíció adása a jelentős számú kivételes jellegű közérdekű perindításra való feljogosítás miatt nem célszerű. Egyes közérdekű pereket az ügyész indít, másokat közigazgatási szervek, sőt bizonyos esetekben egyéb (pl. civil) szervezetek is jogosultak lehetnek perindításra. Egyes közérdekű perek megállapítási vagy jogalakítási típusú jogkövetkezményeket céloznak, ismét mások - törvényi felhatalmazás alapján - akár pénzügyi követelés érvényesítésére is alkalmasak. A közérdekű perindítás fogalmának e sokrétűsége miatt nem lehet olyan összefoglaló perjogi tartalmi leírását adni, mely alapján egyértelműen eldönthető lenne, hogy a definíció alá esik az adott felhatalmazás vagy sem. Ezért a jogbiztonságot jobban szolgálja, ha a külön jogszabály - a perlési felhatalmazás megadásával egyidejűleg - rendeli alkalmazni e fejezet rendelkezéseit.²⁰

Az eljárás résztvevőivel kapcsolatban fontos kihangsúlyoznunk, hogy azok a személyek, akik nevében, vagy akik igénye érvényesítése iránt a pert megindították, nem lehetnek peres felek.²¹ Ugyanakkor a felek autonómiája kizárja, hogy akarattuk ellenére lehessen rájuk nézve kötelező döntést hozni, ezért az egyes perindítási jogot biztosító jogszabályok kimondják, hogy a közérdekű perindítás nem érinti az egyedi perindítási jogot.²² A perindításra jogosultnak viszont a keresetlevélben meg kell jelölnie, hogy kik a perrel érintett jogosultak, valamint azt is, hogy milyen módon kell igazolniuk a jogosulti csoporthoz való tartozásukat, ahhoz, hogy az ítéletben foglaltak rájuk nézve alkalmazhatóak legyenek.²³ Ez gyakorlatilag azoknak a tényeknek, körülményeknek a meghatározását jelenti, melyek révén a csoport tagjai, érintettségük behatárolható, azonosítható. A jogosultak érintettségének azonossága szükségképpen jelenti az érvényesített jog, illetve az ezt megalapozó tények azonosságát.²⁴ Amennyiben a csoporthoz tartozás módja nem határozható meg egységesen, vagy a bíróság szerint a nincs olyan bizonyítási mód, mely egységesen alkalmazható, az eljárást hivatalból meg kell szüntetni.²⁵

¹⁸ Ilyen törvényekből több is hatályban van, azonban mi csak a téma szempontjából relevánsokról teszünk említést: 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól (továbbiakban: Kvt.), 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről.

¹⁹ Pp. 571. §.

²⁰ Indoklás a 2016. évi CXXX. törvényhez 571-572. § és Wallacher Lajos: A kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos perek, in: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Magyarázat a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez* Wolters-Kluwer, Budapest, 2017. in: <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/384/id/A17Y1559.KK/ts/20161202/> (2016.10.10.).

²¹ Pp. 573. § (2) bek.

²² Wallacher 2017.

²³ Pp. 574. § (1) bek.

²⁴ Wallacher 2017.

²⁵ Pp. 575. §.

Az igazolási mód tekintetében a felperes állítási, bizonyítási szükséghelyzetbe kerülhet, mivel a releváns tényeket adott esetben csak alperes ismeri. E bizonyítási szükséghelyzet megoldása az általános szabályok alapján történhet. Értelemszerűen a keresetlevélben előadottak nem kötik a bíróságot, vagyis mind az érintett jogosulti csoport, mind az igazolási mód meghatározása a jogvita részét képezheti, melyben, végeredményben a bíróságnak kell döntenie, de a közérdekű kereset korlátai között.²⁶

A perben megállapításra irányuló keresetnek akkor is van helye, ha egységes marasztalás nem lehetséges, mert a marasztalás összege jogosultanként eltérő, azonban a megállapítani kívánt jog valamennyiük tekintetében azonos.²⁷ Ennek a speciális megállapítási keresetnek az adja a létjogosultságát, hogy a marasztalás összegét egyszeri bizonyítási cselekménnyel nem lehetne mindenkire kiterjedően megállapítani, így ennek megállapítására csak egyéni perindítást követően kerülhet sor.²⁸

A törvény két speciális eljárás megszüntetési esetet teremt, melyekhez nem kapcsolódik keresetlevél visszautasítási szabály. Ennek oka az, hogy az azonos érintettség jellegét tekintve nem perelőfeltétel (annál is inkább, mert előfordulhat olyan közérdekű per is, amely mögött nem is áll tényleges jogosulti csoport, akik marasztalási igényvel léphetnének fel), inkább érdemi vita tárgya, és bizonyítást kívánhat. Azonban ilyenkor az igények közérdekű keresetbe foglalása, aggregálása a célszerűtlen és sikertelen, nem pedig maga az igény alaptalan, ebből következően az érdemi, ítélettel való elutasítás nem indokolt. Az eljárás megszüntetésnek értelemszerűen akkor van helye, ha az általános szabályok által megengedett kereset-pontosítás vagy változtatás után sem teljesülnek az előírt feltételek. Az ilyen célú változtatás speciális esete a megállapítási keresetre való áttérés.

Ugyanez igaz a csoporthoz tartozás igazolási módjára is, mely egy olyan bizonyítási kérdés, melynek vonatkozásában kétféle sikertelenség fordulhat elő: a felperes által megjelölt igazolási mód alkalmatlan a bizonyításra, illetve alkalmas ugyan, de nem alkalmazható egységesen az érintett jogosultak vonatkozásában. Az egységesség követelményét nem sérti, ha a felperes nem egyetlen igazolási/bizonyítási módot jelöl meg, hanem pl. kettőt, melyek mindegyike az érintett jogosultak külön alcsoportjára alkalmazható. Másként megfogalmazva: az igazolási módnak határozottnak kell lennie, de a perben érintett jogosultak tekintetében tartalmazhat bizonyos eltéréseket, mindaddig, amíg a közérdekű keresetindítás törvényi felhatalmazáson túli alapvető feltétele: a lényegi ténybeli és jogi azonosság fennáll.²⁹

²⁶ Indoklás 574. §-hoz.

²⁷ Pp. 574. § (3) bek.

²⁸ Wallacher 2017.

²⁹ Indoklás 575. §-hoz.

A közérdekű perben hozott ítéletben ugyancsak meg kell határozni a jogosulti kört és az igazolás módját.³⁰ A pervesztes alperest pedig az érintett jogosultak javára kell teljesítésre kötelezni, a perköltség azonban a felperest illeti.³¹ A félreértések elkerülése végett a Pp. rendezi, hogy kikre terjed ki a meghozott ítélet anyagi jogereje.³² Mint ahogy azt már az előbb is említettük, a közérdekű per lefolytatását követően is megmarad az egyedi keresetindítás lehetősége, de ebben az esetben a jogosultaknak a keresetlevélhez egy egyszerű nyilatkozatot kell tennie. Így a jogerőhatás alól csak azokat a jogosultakat vonja ki a törvény, akik ezt a kívánságukat kifejezték³³, ahhoz viszont, hogy nyilatkozatukat megtehessek, értesíteni kell őket az ítéletről. Ezt az alperesnek kell megtennie, hiszen ő ismeri a jogosultakat, másrészt az ő érdeke megtudni, hogy számíthat-e még egyéni igényérvényesítésre. A jogosultak az értesítésre válaszolva közlik az alperessel, hogy fenntartják egyéni perindítási jogukat, melyre a rendes elévülési időn belül van lehetőségük. Amennyiben a jogosult nem értesült a jogerős ítéletről, és megindítja az egyéni pert, abban az esetben az alperes az egyéni per keretében hívja fel nyilatkozattételre a jogosultat, aki vagy folytatja a pert, vagy elfogadja a közérdekű perben hozott ítéletet, elállva a keresetétől, vagy a bíróság fogja megszüntetni a pert. A törvény egyértelművé teszi, hogy a közérdekű perben hozott ítélet az alperes vonatkozásában jogerőhatással bír, így ő semmilyen módon nem indíthat egyéni pereket a jogosultak ellen a közérdekű perben hozott ítélet teljesítésének megakadályozására.³⁴

³⁰ Pp. 577. § (1) bek.

³¹ Pp. 577. § (1)-(2) bek.

³² Pp. 578. § (1) A közérdekű perben hozott ítélet anyagi jogerőhatással rendelkezik az alperes új keresetindítása vonatkozásában, továbbá az érintett jogosultak közül azoknak az új keresetindítása vonatkozásában, akik esetében a következő feltételek teljesülnek:

- a) az alperes az érintett jogosultat az ítélet közlésétől számított harminc napon belül egyedileg, írásban értesíti a perben hozott jogerős ítéletről,
- b) az alperes az értesítésben tájékoztatást ad arról is, hogy az ítélet anyagi jogerőhatása az érintett jogosultra is kiterjed, kivéve, ha a jogosult az értesítés kézhezvételétől számított hatvan napon belül írásban bejelenti az alperes számára, hogy az egyéni keresetindítás jogát fenn kívánja tartani, és
- c) az érintett jogosult nem tette meg a b) pont szerinti bejelentést.

(2) Az érintett jogosultak közül azokat a jogosultakat, akiket az alperes személyesen nem értesített az (1) bekezdésben meghatározott módon, úgy kell tekinteni, mint aki az egyéni keresetindításhoz való jogát fenntartotta.

(3) Ha érintett jogosultnak minősülő személy által indított egyedi vagy társult per a közérdekű perben hozott ítélet jogerőre emelkedése előtt jogerősen nem fejeződött be, az (1) bekezdés szerinti értesítést az alperes e per keretében tett nyilatkozattal köteles teljesíteni, melyre a felperes harminc napon belül köteles nyilatkozni. A bíróság a felperesi nyilatkozat alapján határoz az eljárás további menetéről.

(4) Ha a felperes nyilatkozata alapján a közérdekű perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása az egyedi vagy társult perre is kiterjed, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. Ha a közérdekű perben az alperes pervesztes lett, az egyedi vagy társult per megszüntetésekor az alperest kell a perköltség megtérítésére kötelezni.

³³ Azaz az opt-out modell érvényesül.

³⁴ Wallacher 2017.

A másik oldalról viszont a törvény nem rendezi a helyzetet, tehát amikor a közérdekű perben a felperes kereseti kérelmét elutasítja a bíróságnak. Vélhetően ezekben az esetekben a gazdaságossági szempont nem fog érvényre jutni, ugyanis a jogosultaknak nem áll érdekében, hogy egy ilyen tartalmú ítélethez csatlakozzanak, így egy ilyen tartalmú ítéletet követően az egyéni keresetindítások tömege várható.

3.2. A társult perek

A társult per formájának bevezetése azért indokolt a közérdekű perek mellett, mert a jogalkotó a közérdekű perindítást csak bizonyos esetszabályokban teszi lehetővé. Amíg a közérdekű perben a valódi anyagi jogosult ilyen irányú döntése nélkül indul meg a per (amit jelentős részben az igazol, hogy a per megindítása elsősorban társadalmilag jelentős érdek), addig a társult per a rendelkezési jog teljes fenntartásával valósítja meg a perökönómiai célt.³⁵

A társult perről szóló fejezet csak az általános szabályoktól való szükségképpen eltéréseket tartalmazza. Számos esetben az általános szabályok alkalmazása ebben a pertípusban is megfelelő eredményre vezet. Így pl. nincs speciális szabály a hatáskörre, miként a pertárgyérték számításra sem. Kimondja viszont a törvény a kötelező jogi képviselést, azért, mert ez ebben a speciális pertípusban a bíróságtól előtt is indokolt.³⁶

A törvény szerinti társult per a kollektív igényérvényesítés olyan formája, melyben a jogosultak döntése és kifejezett nyilatkozata képezi annak alapját, hogy az igények együttesen, egyetlen perben legyenek elbíráltak, így az opt-in modellt valósítja meg. Legalább tíz felperes³⁷ egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában, társult per formájában érvényesítheti. A felperesek e közös jogát reprezentatív jognak nevezzük. Társult perről csak akkor beszélhetünk, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények, az ún. reprezentatív tények, érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak, és a társult per a bíróság engedélyezi. További feltétel, hogy csak a Pp-ben taxatív felsorolt perekben dönthetnek úgy a felperesek, hogy társult perben kívánják az igényeiket érvényesíteni: fogyasztói szerződésből eredő követelés érvényesítése; munkaügyi perben; vagy emberi tevékenységen vagy mulasztáson alapuló, előre nem látható környezetterhelés által közvetlenül okozott egészségkárosodásból fakadó igények vagy vagyoni kárigények érvényesítése esetén.³⁸ A törvény indoklásából egyértelművé válik, hogy azért ezek a perek kerültek nevesítésre, mert jellemzően ezekben a jogvitákban egyéni perindításra valószínűleg nem kerülne sor, így a kollektív jogérvényesítés által biztosított hatékonysági előnyök nélkül a jogvédelem meghiúsulhatna.³⁹

³⁵ Indoklás a 2016. évi CXXX. törvény 582. §-hoz.

³⁶ Indoklás a 2016. évi CXXX. törvény 582. §-hoz.

³⁷ A törvény a felperesek számának felső határát nem szabja meg, viszont kezelhetetlenül nagy számú felperes megjelölése a társult per engedélyezésének megtagadását eredményezheti.

³⁸ Pp. 583. § (2) bek.

³⁹ Indoklás a 2016. évi CXXX törvény 585. §-hoz.

A felpereseknek azirányú kérelmüket, hogy a társult perre vonatkozó szabályok szerint kívánnak eljárni, már a keresetlevélben elő kell adniuk, és meg kell jelölniük a társult felpereseket és társulásuk tényét, a (helyettes)reprezentatív felperes személyét, a jogi képviselőnek adott meghatalmazást, a reprezentatív jogot, a reprezentatív tényeket, annak az eszköznek, módszernek a meghatározását, amely alkalmas igazolni, hogy a felperesek mindegyike olyan személy, akinek vonatkozásában a reprezentatív tények fennállnak, és ennek alapján a reprezentatív jog őket megilleti, valamint a társult perlési szerződésre utalást.⁴⁰ Marasztalás iránti keresetben a felperesek követeléseit felperesenként kell megjelölni.

Amennyiben a társult per törvényi feltételei nem állnak fenn, a bíróság az engedélyezés iránti kérelmet elutasítja, egyéb esetekben az engedélyt meg kell adni. E döntést leghamarabb a keresetlevél benyújtásától számított hatvan napon belül lehet, legkésőbb pedig a perfelvételi szak lezárásával egyidejűleg kell határozni. A társult pert engedélyező végzésben rögzíteni kell az elbírálandó reprezentatív jogot, a reprezentatív tényeket és az összekapcsolás igazolásának eszközét, valamint az összekapcsolás tényleges igazolására adott határidőt. Az engedély iránti kérelem elutasítása esetén az eljárást egyidejűleg meg kell szüntetni. A keresetlevél beadásának jogi hatályai fennmaradnak azoknak a felpereseknek a vonatkozásában, akik a végzés jogerőre emelkedésétől számított harminc nap alatt a keresetlevelüket akár egyénileg, akár a társult per szabályai szerint szabályszerűen benyújtják, vagy követelésüket egyéb úton szabályszerűen érvényesítik.⁴¹

A társult perben a felpereseket megillető jogokat kizárólagosan a reprezentatív felperes gyakorolhatja. A reprezentatív felperes e jogainak szerződéssel való bármely korlátozása a reprezentatív felperes nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek érvényességét és hatályosságát nem érinti. A felpereseket megillető perbeli jogok egységesek és csak egységesen gyakorolhatók.⁴²

A perben eljárni nem jogosult felperesek akaratát pedig a társult perlési szerződés testesíti meg. E szerződés megkötése befolyásolja mind a peres eljárás lefolytatásának módját, mind a perbeli jogok és kötelezettségek gyakorlásának mikéntjét, továbbá tartalmában eljárási típusú rendelkezéseket tartalmaz abban az értelemben, hogy az eljárási jogoknak és kötelezettségeknek a reprezentatív felperes általi gyakorlása háttérét, felhatalmazás-rendszerét teremti meg. Minderre tekintettel nem rendszeridegen és indokolt e szerződési szabályok törvényben történő elhelyezése.⁴³ A törvény írásbeliséghez köti a szerződés létrejöttét és felsorolja azokat a kérdésköröket, melyeket okvetlenül szabályozniuk kell a feleknek ahhoz, hogy a társulás működőképes és méltányos legyen.⁴⁴

⁴⁰ Pp. 584. § (1) bek.

⁴¹ Pp. 585. §.

⁴² Pp. 589. §.

⁴³ Indoklás a 2016. évi CXXX. törvény 586. §-hoz.

⁴⁴ Pp. 586. § [A társult perlési szerződés].

(1) A társult per megindítása előtt az igényüket ebben a formában érvényesíteni kívánó jogosultaknak írásban társult perlési szerződést kell kötniük. A társult perlési szerződésnek tartalmaznia kell

A társult perbe új felperesként belépni, illetve a társult perből kilépni csak a perfelvételi szakban lehet, és csak a bíróság engedélyével. A bíróságtól az esetleges perbelépések és kilépések engedélyezését a reprezentatív felperes egy alkalommal, összesítetten kérheti.⁴⁵ Az utólagos belépésre célszerű lehetőséget adni, mivel előfordulhat, hogy a csoport szervezése még nem zárul le a keresetlevél benyújtása előtt. Ugyanakkor a csoport tagjainak kiléte, jogosultságaik sajátosságai befolyásolják a reprezentatív jogok és tények meghatározását, amely a perelőkészítés első lépése, ezért azt nem lehet időkorlát nélkül lehetővé tenni.

-
- a) a társult per felpereseit (e §-ban a továbbiakban: felek),
b) a reprezentatív felperes kijelölését,
c) a reprezentatív felperes helyettesének kijelölését,
d) a társult per vitelére meghatalmazott jogi képviselőt,
e) a társult perlési szerződés megkötésével és a társult per előkészítésével kapcsolatos költségek, továbbá a társult per perköltsége előlegezésének, viselésének, megosztásának szabályait,
f) a feleknek a peranyag szolgáltatással kapcsolatos kötelezettségeit,
g) a reprezentatív felperes felelősségére vonatkozó szabályokat, különösen a szakszerűtlen pervitelből következő károkért való helytállás módját, eszközét,
h) annak szabályait, hogy a társult per megindítása után új felek csatlakozhatnak-e a társult perlési szerződéshez, illetve a szerződő felek felmondhatják-e egyedileg a társult perlési szerződést,
i) az egyezségkötés kifejezett tilalmát vagy az egyezségkötésre való kifejezett felhatalmazást azzal, hogy egyezségkötésre felhatalmazás esetén meg kell jelölni azt a minimum összeget és egyéb feltételt, amelynek az egyezségben szerepelnie kell; a felek azt is kiköthetik, hogy az egyezségkötéshez az egyezségtervezet megküldésével hozzájárulásukat kell kérni,
j) az arra vonatkozó kikötést, hogy a reprezentatív felperes meghatározott perbeli nyilatkozatainak, perbeli cselekményeinek megtételéhez a felek előzetes jóváhagyása szükséges-e,
k) annak szabályait, hogy a reprezentatív felperes milyen módon tájékoztatja perviteléről a feleket, és hogyan biztosítja a felek tájékozódási lehetőségét, valamint a pervitel ellenőrzését,
l) azt, hogy a társult perben a felperesek számára megítélt, illetve jóváhagyott egyezség alapján a felpereseket megillető pénzösszeg, egyéb dolog vagy jog a felpereseket eredeti követelésük arányában illeti meg,
m) a társult perben hozott ítélet anyagi jogerőhatásáról szóló tájékoztatást, a lefedett jog és tényalap konkretizálásával,
n) a társult perlési szerződés megszűnésének eseteit, feltételeit.
- (2) A felek az (1) bekezdés l) pontjában foglaltakkal ellentétes felosztási tervben nem egyezhetnek meg.
- (3) Ha a társult perlési szerződés az (1) bekezdésben előírtakat nem tartalmazza vagy a szerződés tartalmában ellentétes valamely kötelezően alkalmazandó kikötéssel, a bíróság a keresetlevelet visszautasítja. A visszautasítás előtt hiánypótlásra felhívásnak nincs helye. E végzés ellen külön fellebbezésnek van helye. A keresetlevél beadásának jogi hatályai fennmaradnak azoknak a felpereseknek a vonatkozásában, akik a végzés jogerőre emelkedésétől számított harminc nap alatt a keresetlevelet akár egyénileg, akár a társult per szabályai szerint benyújtják vagy követelésüket egyéb úton szabályszerűen érvényesítik.
- (4) A bíróságnak nem feladata ellenőrizni, hogy a reprezentatív felperes a társult perlési szerződésnek megfelelően jár-e el a perben.

⁴⁵ Pp. 587. §.

Ez semmilyen szempontból nem sérti a társult per lehetséges felpereseinek rendelkezési jogát, mivel egyéni perindítási joguk mindenkor fennmarad, a határidő elmulasztásával mindössze attól a kedvezménytől esnek el, hogy társult formában érvényesítsék igényüket. Értelemszerűen a belépéshez és kilépéshez szükséges az is, hogy a társult perlési szerződéshez az új felperesek csatlakozzanak, illetve a kilépők azt felmondják. A csatlakozások és kiválások a szerződés eredeti rendelkezéseit - a személyi résztől eltekintve - nem érintik. A perbelépésről és kilépésről külön végzést hozni nem kell. Megjegyzendő, hogy a kilépést és a belépést nem kötelező lehetővé tenni a társult perlési szerződésben.⁴⁶

A bíróság a társult perben a felperesek keresetéről egységesen dönt, határozatát a reprezentatív jog tekintetében, a reprezentatív tények vonatkozásában megállapított tényállás alapján hozza meg. A bíróság az ítéletében azoknak a felpereseknek a javára marasztalja alperest, akik vonatkozásban az összekapcsolás tényleges igazolása az előírt határidőben megtörtént. A perköltség tekintetében a reprezentatív felperest kell kötelezni, illetve jogosítani.⁴⁷

Mind a közérdekű, mind a társult per szabályai között megtalálható az a rendelkezés, hogy amennyiben azt az ügy különös bonyolultsága indokolja, ezekben a perekben három hivatásos bíróból álló tanács is eljárhat.⁴⁸ A társult per esetén ez azonban csak akkor igaz, ha a per a törvényszék hatáskörébe tartozik.⁴⁹

Említést kell tennünk róla, hogy a szakértői javaslat másképpen képzelte el a kollektív igényérvényesítés rendszerét. A javaslat értelmében a kollektív igényérvényesítés fejezetébe három eljárás került volna. Az *actio popularis*, mely az 1952. évi III. törvény szabályait lényegében változatlan formában helyezte volna a fejezetbe. A második a társult perlés, melyet a kollektív igényérvényesítés alaptípusának tekintett a javaslat, mely egy opt-in modell keretében a tárgyi hatály korlátozása nélkül, de alapvetően olyan esetekre modellezett eljárást, ahol meghatározott személyek meghatározott (kár)igénye kerül egy eljárásban érvényesítésre. Az ügyek jogalap tekintetében mindenképpen összekapcsolhatók, az összegszerűség kérdésében viszont lehet, hogy individuális perekként fognak folytatódni. És végül az osztályos perlés, mely opt-out modellként csak egy szűk anyagi jogi területen lenne alkalmazható, csökkentve ezzel a visszaélések lehetőségét. Szükséges lenne hozzá a közös tény- és jogalap, valamint előírható lenne egy minimális létszám. Az osztályt a végrehajtásig egységként kellene kezelni, az alperes az osztálynak egy összeget fizetne, melyet a civil szervezet vagy a csoport reprezentatív tagja felosztási terv alapján osztana szét.⁵⁰

⁴⁶ Indoklás 587-589. §-hoz.

⁴⁷ Pp. 590. §.

⁴⁸ Pp. 573. § (1) bek. és 282. § (1) bek.

⁴⁹ Pp. 582. § (1) bek.

⁵⁰ Ld. bővebben Harsági 2015, 232-236.

4. A közérdekű per alkalmazási lehetőségei a környezeti károkkal kapcsolatban

Sári János úgy fogalmaz, hogy a környezetvédelem sajátossága abban áll, hogy alanya az emberiség és a természet lehetne.⁵¹

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Kvt.) szerint a környezetterhelés valamely anyag vagy energia közvetlen vagy közvetett kibocsátása a környezetbe.⁵² A környezetvédelmi egyesületek a jelenleg hatályos szabályok szerint is pert indíthatnak a környezethasználó ellen a környezet veszélyeztetése, szennyezése vagy károsítása esetén, kérve a bíróságtól, hogy a jogsértőt tiltsa el a jogsértő magatartástól, vagy kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére.⁵³ Továbbá környezeti veszélyeztetés esetén az ügyész is jogosult keresetet indítani a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.⁵⁴ Ez 2018. január 1. után is így marad, így közérdekű pereket a Kvt. alapján a környezetvédelmi egyesület és az ügyész egyaránt indíthat. A környezet veszélyeztetése esetén az ügyész is jogosult keresetet indítani a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a környezetet veszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt. A Kvt. az ügyész keresetindítási jogát szűkebb körben vonja meg a Kvt. 101. §-ában meghatározott, a jogsértő tevékenység alapján alkalmazható jogkövetkezmények körénél. Eszerint a jogsértő tevékenység folytatója az e törvényben és a külön jogszabályokban meghatározott felelősséggel tartozik. Köteles a környezetveszélyeztetést, illetőleg környezetkárosítást abbahagyni, a tevékenységével okozott kárért helytállni, a tevékenységet megelőző környezeti állapotot helyreállítani. A (3) bekezdés szerint az a) pontban meghatározott magatartás elmaradása vagy eredménytelensége esetén a bíróság a jogsértő magatartást tanúsító személy tevékenységét korlátozhatja, felfüggesztheti, megtilthatja. Az idézett jogszabályi rendelkezések egybevetéséből az következik, hogy az ügyész által a környezetet veszélyeztető tevékenységtől való eltiltás iránt indított kereset megalapozottsága esetén a bíróság a Kvt. 101. § (3) bekezdésében meghatározott tartalmú döntést hozhatja, tehát megtilthatja a környezetet veszélyeztető tevékenység folytatását. A jogintézmény analóg a Ptk. 341. § (1) bekezdésében (jelenleg 6:523. §) meghatározott rendelkezéssel, amely kivételesen a még be nem következett, de reálisan fenyegető potenciális károkozás esetén a jogszabályban meghatározott szankció alkalmazását teszi lehetővé, amennyiben tehát a kár bekövetkezése a jövőben várható, annak megelőzését a bíróság ítéletével kikényszerítheti. A jogszabály rendelkezéséből következik, hogy amennyiben a kárveszély elhárult, a jogviszony természetéből következően a veszélyeztető magatartástól eltiltás szankciója jogalapját veszíti. Jogalap hiányában pedig a(z) 1952. évi Pp. 123. § második mondata szerint a kárveszély korábbi fennállásának megállapítására irányuló kereseti kérelmek, illetve ilyen megállapítást tartalmazó ítélet hozatalának sincs helye.

⁵¹ Sári János – Somody Bernadette: *Alapjogok, Alkotmánytan II*, Osiris, Budapest, 2008, 179.

⁵² Kvt. 4. § 6. pont.

⁵³ Kvt. 98-99. §, Gyimesi Tamás Ferenc: A res iudicata a kollektív igényérvényesítés tekintetében, *Iustum Aequum Salutare*, 2015/2, 180.

⁵⁴ Kvt. 109. §.

Eltérően ítélendő meg az ügyész megállapítási keresetindítási jogosultsága, ha a környezetet veszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt indít keresetet. A hivatkozott jogesetben helytállóan hivatkozott a felperes arra, hogy az ügyész marasztalásra irányuló keresetindítási joga kiterjed az ugyanazon jogviszonyból eredő megállapítási keresetindításra is, amennyiben a Pp. 123. §-ában meghatározott további együttes jogszabályi feltételek is fennállnak. Ez esetben is feltételt képez, hogy a kárigénynek a jövőre nézve a károkozó és a keresetindításra jogosult ügyész jogviszonyában jogalapjában már fenn kell állnia.⁵⁵ A hivatkozott ügyben azonban az ügyész nem kártérítés, hanem a veszélyeztető tevékenységtől eltiltás iránt indította meg a keresetét, így a Legfelsőbb bíróság a jogerős elutasító ítéletet helybenhagyta. A természetes személyeket e körben nem illeti meg a keresetindítási jog, ezt a Legfelsőbb Bíróság ítéletében is kifejtette.⁵⁶

A társult perekkel kapcsolatban az Országgyűléshez beterjesztett javaslat csak az első két ügýtípust tartalmazta, és a parlamenti vita során egészült ki a környezetvédelmi tárgyú ügyekkel, az Alapvető Jogok Biztosának a Jövő Nemzedékek Érdekeinek Védelmét Ellátó Biztoshelyettese kezdeményezésére. Indokai a következők voltak: a költséghatékonyság ezekben a perekben is kimutatható, mivel ugyan meg van a lehetőség az egyéni perindításra, azonban a költségek egyenlőten elosztása miatt sokszor nem indul egyéni per. Csak olyan pert lehet e körbe bevonni, ahol az alapul fekvő anyagi jogi igények jellegzetességéből fakadó módon tipikus az, hogy megvannak a közös jogi és ténybeli alapok és ezek indokolják a perek összekapcsolásának lehetővé tételét. Az e körben érvényesíthető igények köre meglehetősen korlátozott: visszavezethetőnek kell lennie egy olyan környezetterhelésre, mely egészségkárosodást vagy vagyoni kárt okoz a felperesi csoport tagjainak, és ez a károsultak számára nem volt előre látható, azaz a rendes üzemi működés körén kívül esnek, és emberi tevékenység vagy mulasztás következményei.⁵⁷ Az előre nem láthatóság követelményének beépítésével csak a katasztrófaszerű, váratlan, jogellenes környezetterhelő események érvényesíthetőek társult perben.

A Pp. azonban tudatosan nem a környezetterhelés fogalmához köti a társult perlési jogosultságot, hanem környezetterhelésből adódó károsodáshoz. A kár illetve a sérelemdíj mértéke egyénenként eltérő lehet, ami indokol némi egyéniesítést, pl. az egészségkárosodás mértékének megállapítása szakértői vizsgálattal. Minderre azonban már csak a felelősségi jogalap megállapítását követően kerülhet sor, és ennek során is felhasználható a jogalap bizonyítása körében felhasznált bizonyítékok köre. Ráadásul a felelősség megállapítása után a felek számára nyitva álló egyezségkötés lehetősége is előtérbe kerül. A környezethasználó a Kvt-ben meghatározott és más jogszabályokban szabályozott módon büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért.

⁵⁵ EBH 2000. 321.

⁵⁶ BH 2007. 259., és EBH 2006. 1418.

⁵⁷ Wallacher 2017.

A Kvt. szerint a környezet igénybevételével, illetőleg terhelésével járó tevékenységgel vagy mulasztással másnak okozott kár környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősül, és arra a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységére vonatkozó szabályait kell alkalmazni. A környezet igénybevételével okozott kár megtérítése nem érvényesíthető a társult perben, mivel e fogalom rendkívül tág lenne.⁵⁸

5. Összegzés

Zárásképpen, ezzel is rámutatva a téma jelentőségére, az uniós vonatkozásokról szeretnénk ejteni egy pár gondolatot. Ahogyan arra a bevezetésben is utaltunk, az egészséges környezethez való jog alapjognak tekintendő, így nem meglepő, hogy védelmét nemzetközi egyezmények és az Európai unió is biztosítja. Témánk szempontjából azonban kiemelendő az Aarhus Egyezmény,⁵⁹ melynek egyik kulcskérdése az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés széleskörű biztosítása a nyilvánosság számára környezeti ügyekben. Azonban mivel a környezetben bekövetkezett károk sajátossága, hogy míg az egyéni károk összege alacsony, a perindítás kockázata és költsége pedig magas, így az Egyezmény, melyhez az Európai Közösségek 2005-ben csatlakozott, elsősorban nem az egyének jogait, hanem a közérdeket védi. Az igazságszolgáltatáshoz való jog széleskörű biztosítása éppen emiatt főként a nemzeti jogszabályok által erre feljogosított szervezetek perindítása révén valósulhat meg a leghatékonyabban, még akkor is, ha jogerős döntés peres úton, kollektív formában való megtámadása nem az egyének érdekeit, hanem a közérdekét szolgálja.⁶⁰ Ezen kívül számos jogrendszerben, például a magyarban is, az ügyész illeti meg hasonló perindítási jogosultság. Itt is érdemes lehet kihangsúlyozni, hogy e perek megindításával kapcsolatban azért nem a magánszemélyek kerültek nevesítésre, mert ők a kockázatot és a várható nyereséget mérlegelve valószínűleg nem tudnák hatékony módon érvényesíteni az érdekeiket ilyen jogvitákban. Ebből a megközelítésből alapvetően a közérdekű perre vonatkozó szabályokat érezhetjük alkalmazandónak, de véleményem szerint a társult perek is megfelelőhetnek az Egyezményben foglaltaknak, amennyiben a felperesi társaságot tekinthetjük jogszabály által feljogosított 'szervezetnek' vagy még egyszerűbben ha a környezetvédelmi egyesületet jelöljük meg reprezentatív felperesként.

Láthatjuk tehát, hogy az új Polgári perrendtartás kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos szabályai, a Kvt-ben adott felhatalmazással együtt európai mértékben is alkalmasak a környezetben okozott károk peres úton történő érvényesítésére.

⁵⁸ Kvt. 103. §.

⁵⁹ A környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló, Aarhusban, 1998. június 25-én elfogadott Egyezmény.

⁶⁰ Mariolina 2014, 257-266.